

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 22. prosince 2020 ve věci č. 68273/14 a 68271/14 – *Gestur Jónsson a Ragnar Halldór Hall proti Islandu*

Velký senát Soudu shledal poměrem čtrnácti hlasů vůči třem, že námitky vůči spravedlnosti řízení o uložení pořádkové pokuty ve výši 6200 eur, která byla dvěma advokátům uložena v nepřítomnosti za pohrdání soudem a úmyslné průtahy, jsou nepřijatelné *ratione materiae*, neboť článek 6 Úmluvy ve své trestní složce není na dané řízení použitelný. Soud označil za nepřijatelnou rovněž námitku porušení článku 7 Úmluvy, který zakotvuje zásadu zákazu trestu bez zákona.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelé jsou advokáti, kteří zastupovali v trestním řízení dva bankéře stíhané za podvod, manipulaci s trhem a další hospodářskou kriminalitu. Těch se měli dopustit v roce 2008 během hospodářské krize, která vedla ke krachu největších islandských bank. Pozadí trestního stíhání klientů stěžovatelů je popsáno ve věci *Sigurður Einarsson a ostatní proti Islandu* (č. 39757/15, rozsudek ze dne 4. června 2019). S ohledem na složitost věci žádali stěžovatelé soud několikrát o odročení začátku hlavního líčení. Ten však jejich žádost opakovaně zamítl, a tak se po dohodě s klienty rozhodli tři dny před plánovaným začátkem hlavního líčení vypovědět plné moci k zastupování. Ve své žádosti o zproštění povinnosti obhajoby uvedli, že kromě nedostatku času na její přípravu neměli přístup k důležitým dokumentům, obžaloba jim nezaslala kopii svého podání a nebyli včas informováni o lhůtě pro zaslání vyjádření. Soud stejného dne žádost zamítl s tím, že změna obhájců by vyvolala významné nežádoucí průtahy v řízení. Stěžovatelé tak soud informovali o svém záměru se k hlavnímu líčení nedostavit, což také následně učinili. Obžalovaní se k hlavnímu líčení dostavili s novými právními zástupci, kteří namítli nedostatečný čas pro přípravu obhajoby. Řízení tak muselo být odročeno. Státní zástupce upozornil, že jednání stěžovatelů bylo čistě účelové, a požadoval pro ně postih. V prosinci 2013 byla stěžovatelům v nepřítomnosti uložena pořádková pokuta ve výši cca 6200 eur za pohrdání soudem a způsobení průtahů.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 a 3 Úmluvy z důvodu, že o uložení pokuty rozhodl soud v jejich nepřítomnosti a nejvyšší soud tuto vadu řízení nezhojil.

Rozsudkem ze dne 30. října 2018 senát druhé sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že k porušení článku 6 Úmluvy nedošlo. Věc byla na žádost stěžovatelů postoupena velkému senátu.

a) Obecné zásady

Soud připomněl, že pojem „trestní obvinění“ dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy má autonomní význam. Použitelnost trestní složky článku 6 v konkrétní věci se posuzuje s využitím tzv. engelovských kritérií (*Engel a ostatní proti Nizozemsku*, č. 5100/71 a další, rozsudek pléna ze dne 23. listopadu 1976, § 82). Prvním je kvalifikace deliktu dle vnitrostátního práva, druhým povaha deliktu a třetím závažnost nejprísnější sankce, kterou lze za spáchaný čin uložit. Ve třetím kroku Soud hodnotí i povahu sankce. Platí, že druhé a třetí kritérium jsou alternativní; to však nevylučuje, aby byl použit kumulativní přístup tam, kde oddělená analýza obou kritérií neumožňuje dospět k jasnému závěru ohledně existence „trestního obvinění“ (*Jussila proti Finsku*, č. 73053/01, rozsudek velkého senátu ze dne 23. listopadu 2006, § 30–31).

b) Přehled dosavadní judikatury

Soud posuzoval v minulosti v řadě případů otázku použitelnosti článku 6 Úmluvy v jeho trestní složce na řízení o deliktu pohrdání soudem, jehož se dopustili právní zástupci; v závislosti na okolnostech případu přikládal váhu tomu či onomu kritériu.

V některých případech dospěl k závěru, že článek 6 Úmluvy nebyl ve své trestní složce použitelný. U prvního kritéria například vyloučil, že by řízení bylo trestní, jestliže sankce byla ukládána podle občanského soudního řádu a nebyla zapisována do trestního rejstříku (*Putz proti Rakousku*, č. 18892/91, rozsudek ze dne 22. února 1996, § 32). Nesplnění druhého kritéria pak shledal tehdy, když sankce měla spíše disciplinární povahu a sloužila k zajištění řádného průběhu soudního řízení (*Ravnsborg proti Švédsku*, č. 14220/88, 23. března 1994, § 34). V případech, kdy shledal, že ani třetí kritérium nemůže případ vtáhnout do trestní působnosti článku 6 Úmluvy, Soud zohlednil například to, že výše pokuty nebyla značná, vnitrostátní právo stanovilo maximální výši pokuty, sankce nebyla zaznamenávána do trestního rejstříku, v případě nezaplacení nemohlo dojít k její přeměně na trest odnětí svobody nebo jen za velmi omezených okolností (tamtéž, § 35).

Naopak jindy považoval článek 6 v trestní složce na obdobná řízení za použitelný. Například ve věci *Zaicevs proti Lotyšsku* (č. 65022/01, rozsudek ze dne 31. července 1997) Soud u druhého kritéria konstatoval, že ustanovení bylo obecně použitelné, tj. nejen ve vztahu ke zvláštní skupině osob, jakými jsou účastníci řízení, ale i další osoby přítomné v jednací síni. U třetího kritéria přihlédl k tomu, že trest odnětí svobody nebyl jednou z alternativ, ale sankcí, která měla být ukládána přednostně. S ohledem na to, že stěžovatel byl odsouzen ke třem dnům odnětí svobody a maximální výše trestu byla 15 dnů, byl tento trest dostatečně závažný, aby sankce spadala do trestní sféry. K témuž závěru Soud dospěl v případě, kdy stěžovateli hrozil zvláště závažný trest, konkrétně pokuta až do výše 30 tis. eur, nakonec musel uhradit 2 tis. eur a v případě nezaplacení mohl být trest bez nařízení dalšího jednání přeměněn na odnětí svobody (*T. proti Rakousku*, č. 27783/95, rozsudek ze dne 14. listopadu 2000).

c) Použití obecných zásad na projednávanou věc

1. Kvalifikace deliktu ve vnitrostátním právu

Soud vzal v úvahu závěry nejvyššího soudu, dle něhož byla pokuta uložená stěžovatelům svou povahou trestní sankcí s ohledem na absenci její horní hranice i její výši uloženou stěžovatelům. Dále uvedl, že dle tvrzení vlády nebyl delikt považován za trestní s ohledem na to, že příslušná ustanovení nebyla začleněna do trestněprávních předpisů. Sankce byla upravena v kapitole procesní pokuty v trestním řádu, a nikoli v trestním zákoníku. Navíc byla formulována velmi podobně jako odpovídající ustanovení občanského soudního řádu. K jejímu uložení obvykle nebyla třeba součinnost státního zástupce, soud ji mohl v rámci daného řízení uložit z vlastní iniciativy. Soud tak shrnul, že delikt není možné označit za trestní na základě prvního kritéria. Toto kritérium má však pouze relativní váhu a slouží toliko jako výchozí bod (*Weber proti Švýcarsku*, č. 11034/84, rozsudek ze dne 22. května 2005, § 31).

2. Povaha deliktu

Soud si povšiml, že sankce mohla být podle příslušného ustanovení zákona uložena komukoli, kdo se účastnil soudního jednání. To je faktor, který v minulosti hovořil ve prospěch závěru o trestní povaze deliktu. Nicméně konkrétně pokutou, která byla uložena stěžovatelům, bylo možné postihovat pouze státní zástupce, obhájce či právní zástupce obecně. Soud vyzdvihl, že jde o osoby, které mají zvláštní roli při výkonu spravedlnosti, z čehož jim vyplývá i řada povinností. V zájmu důvěry veřejnosti ve výkon spravedlnosti je totiž třeba, aby veřejnost měla důvěru i ve schopnost advokátů své klienty řádně zastupovat (*Correia de Matos proti Portugalsku*, č. 56402/12, rozsudek velkého senátu ze dne 4. dubna 2018, § 139). Soud dále podotkl, že sankce umožňující postih narušování pokojného průběhu soudních jednání jsou právním systémům smluvních zemí společné. Tyto sankce se obvykle více blíží sankcím disciplinárním nežli uložení trestu za trestné činy. Stěžovatelé nadto své povinnosti porušili závažným způsobem, když ignorovali pokyn soudu a úmyslně se nedostavili k nařízenému jednání, čímž způsobili

značné průtahy v řízení. Nejvyšší soud se k trestní povaze deliktu nevyjádřil. Soud naproti tomu naznal, že pouze závažnost deliktu nepostačuje k závěru, že delikt byl svou povahou trestní.

3. Povaha a stupeň závažnosti sankce

Nejvyšší soud učinil závěr o trestním charakteru deliktu a použitelnosti trestní složky článku 6 Úmluvy právě na základě třetího kritéria. Zdůraznil přitom neomezenou maximální výši sankce i přísnost pokuty uložené stěžovatelům. Navzdory tomuto závěru si Soud otázku, zda delikt byl vzhledem k závažnosti hrozící sankce trestní povahy, posoudil sám. Státům totiž nic nebrání v tom, aby poskytly ve vnitrostátním právu vyšší ochranu práv ve smyslu článku 53 Úmluvy. Předně shledal, že za pořádkový delikt nebylo možné uložit stěžovatelům trest odnětí svobody. Ani uloženou pokutu v případě jejího neuhrazení nebylo možné na tento trest přeměnit. Delikt nebyl zapisován do trestního rejstříku. Sama skutečnost, že pokuta byla vysoká, včetně absence její horní hranice, nepostačují k tomu, aby ji bylo možné označit bez dalšího za sankci trestní ve smyslu článku 6 (srov. *Müller-Hartburg proti Rakousku*, č. 47195/06, rozsudek ze dne 19. února 2013, § 47: pokuta 36 000 eur; *Ramos Nunes de Carvalho e Sá proti Portugalsku*, č. 55391/13 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 6. listopadu 2018, § 25, 71, 126 a 217: pokuta 43 750 eur). Ani povaha a závažnost sankce tak nenásvědčovaly tomu, že by řízení o uložení pořádkové pokuty spadalo do rámce trestní větve článku 6 Úmluvy.

4. Závěr

Soud tak dospěl k závěru, že řízení v projednávané věci se netýkalo „trestního obvinění“ ve smyslu článku 6 Úmluvy, a že se na něj tudíž nevztahují trestněprávní záruky tohoto ustanovení. Soud proto shledal, že tato námitka je neslučitelná s Úmluvou *ratione materiae*.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 7 ÚMLUVY

Stěžovatelé dále namítali, že došlo k porušení zásady zákazu trestu bez zákona, neboť jim pokuta byla uložena v okamžiku, kdy již své klienty nezastupovali. Za daných okolností považovali uložení pokuty za nepředvídatelné.

Rozsudkem ze dne 30. října 2018 příslušný senát Soudu jednomyslně rozhodl, že k porušení článku 7 Úmluvy nedošlo.

Vzhledem k závěru o nepřijatelnosti námitky na poli článku 6 Úmluvy označil Soud z důvodu potřeby jejího konzistentního výkladu za nepřijatelnou rovněž námitku porušení článku 7 Úmluvy. Jelikož Soud řízení o uložení pokuty ve věci stěžovatelů nepovažoval za trestní, proto ani samotná pokuta ve výši 6200 eur není trestem ve smyslu článku 7 Úmluvy (*Kafkaris proti Kypru*, č. 21906/04, rozsudek velkého senátu ze dne 12. února 2008, § 137–142).

III. Oddělená stanoviska

K rozsudku byla připojena dvě souhlasná a jedno nesouhlasné stanovisko.

Soudce Spano ve svém souhlasném stanovisku poukázal na dilema soudce zvoleného za žalovaný stát, který je členem senátu sekce a později i velkého senátu a má tak možnost si svůj původní názor na věc zachovat nebo jej přehodnotit. Uvedl, že neslučitelnost *ratione materiae* nebyla v řízení před senátem vůbec namítána a on tak hlasoval společně s kolegy v senátu o neporušení článku 6 Úmluvy. Jelikož v tomto případě nejde o klasickou námitku nepřijatelnosti, ale spíš o otázku pravomoci Soudu ve smyslu článku 32 Úmluvy, vládě nic nebrání, aby ji vnesla poprvé až v řízení před velkým senátem. S ohledem na právní argumenty, které zazněly, se nyní připojil k většině a hlasoval o nepřijatelnosti stížnosti.

Soudkyně Turković ve svém souhlasném stanovisku uvedla, že souhlasí s disentujícími soudci, že by bylo velmi zajímavé znát názor soudu na slučitelnost pokuty bez horní hranice s požadavky na určitost a předvídatelnost trestních sankcí ve smyslu článku 7 Úmluvy. Dále rozvedla, proč stanovení takové hranice považuje pro ochranu obviněných a zájem na právní jistotě za zásadní.

Soudci Sicilianos, Ravarani a Serghides kritizovali přístup většiny k posuzování engelovských kritérií, která podle nich nejsou exaktní vědou a lze tak při jejich použití klást důraz na různé aspekty. Vyjádřili nesouhlas s tím, že se většina odklonila od dosavadního přístupu, kdy Soud v minulosti vždy potvrdil, že se jedná o trestní řízení tam, kde k tomuto závěru dospívá vnitrostátní právo a soudy. K posuzování dalších dvou kritérií testu pak již nepřistupoval. Konečně uvedli, že závěr většiny, která snížila stupeň ochrany poskytovaný vnitrostátním právem, je v rozporu s článkem 53 Úmluvy.